

تئاتر و تماشاگر

(به سوی نقش خلاق مخاطب در رویداد ادبی - تئاتری)

رامان سلدن، هانس رابرت یاس، ولفگانگ آیزر، دیوید بلایک، استنلی فیش،
جرالد گراف، هلن فرشواتر، فیلیپ آسلندر، جان راسل براون،
راستوم بهاروچا، سوزان بنت، ژان گروندن، هانس - گئورگ گادامر

ترجمه و گزینش:

مجید اخگر

منصور براهیمی

غلامرضا شهبازی

مهدی نصراله زاده

نرگس یزدی

تهران

۱۳۹۷

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)
پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
هفت	پیشگفتار مترجمان
	الف) مدخل‌ها و مطالعات ادبی - تئاتری
۳	۱. نظریه‌های نقد ذهنی رامان سلدن، منصور براهیمی
۲۸	۲. تاریخ ادبیات در مقام معارضه با نظریه ادبی هانس رابرت یاس، منصور براهیمی
۳۶	۳. عدم قطعیت و واکنش خواننده ولفگانگ آیزر، منصور براهیمی
۴۳	۴. خصلت ذهنی تفسیر انتقادی دیوید بلایک، منصور براهیمی
۴۸	۵. تنوع تفسیر استنلی فیش، منصور براهیمی
۵۷	۶. قطعیت / عدم قطعیت جرالد گراف، منصور براهیمی
۷۶	۷. تئاتر و واکنش تماشاگر منصور براهیمی - غلامرضا شهبازی
۱۱۷	۸. تئاتر و مخاطب هلن فرس واتر، نرگس یزدی

صفحه	عنوان
	(ب) در فضای گفت‌وگو: خوانش‌ها و بازخوانی‌ها
۱۸۲	۹. «تئاتر مقدس» و کاتارسیس فیلیپ آسلندر، مهدی نصراله‌زاده
۲۰۰	۱۰. شکسپیر از منظری آسیایی جان راسل براون، منصور براهیمی - غلامرضا شهبازی
۲۳۵	۱۱. تصادم فرهنگ‌ها راستوم بهاروچا، غلامرضا شهبازی
۲۸۰	۱۲. تماشاگری در حوزه ارتباط فرهنگ‌ها سوزان بنت، مجید اخگر
	(ج) تئاتر، مشارکت، حقیقت
۳۳۶	۱۳. بازی، جشنواره و آیین در نزد گادامر ژان گروندن، مهدی نصراله‌زاده
۳۴۹	۱۴. سرشت جشنواره‌ای تئاتر هانس - گنورگ گادامر، مهدی نصراله‌زاده
۳۶۰	منابع فصل‌های ترجمه شده
۳۶۱	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۳۶۴	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۳۶۷	نمایه

پیشگفتار مترجمان

کتاب *تئاتر و تماشاگر*: به سوی نقش خلاق مخاطب در رویداد ادبی - تئاتری گزیده‌ای است که مترجمان، برای مباحثی که جای خالی آن‌ها را احساس می‌کردند، فراهم کرده‌اند. غرض آن بود که بتوانیم مباحث مورد علاقه را در چشم‌اندازی تاریخی و میان‌رشته‌ای هضم و جذب کنیم و در پی روزآمد کردن صرف آن‌ها نباشیم. به همین دلیل در طی بحث‌هایی که به شکل‌های مختلف میان جمع شکل گرفت، ارائه نوعی چشم‌انداز تاریخی، که جایگاه در زمانی و نحوه سیر و بسط مفاهیم را روشن کند، فضای میان‌رشته‌ای و نیز تأکیدی دوسویه بر دستاوردهای نظری و تجربه‌های عملی هدف قرار گرفت. این دورنما باعث شد که مطالب بسیاری که در آغاز مفید تشخیص داده می‌شدند، و حتی پاره‌ای از آن‌ها به طور کامل ترجمه هم شده بودند، از دایره انتخاب ما خارج شوند. با آنکه نهایی کردن کتاب سال‌ها طول کشید و وقفه‌های زیادی به خود دید، اما گذر زمان انتخاب‌ها را قطعی‌تر کرد و جاهای خالی را بیشتر به ما نمایاند. آنچه اکنون پیش روی شماست میدانی است برای بلندپروازی‌های آینده، اما ادعا نمی‌شود که گامی فراتر از زمینه‌سازی برداشته‌ایم.

شاید بتوان گفت که مخاطب‌شناسی در تئاتر و تاریخ تئاتر ابعادی چنان متعدد و پیچیده پیدا کرده که هیچ هنر دیگری به تنهایی به همه ابعاد آن دست نیافته است و نخواهد یافت. به همین دلیل، ورود به تقاطع‌ها یا مرزهای میان‌رشته‌ای - که از یک سو با ادبیات و سینما و تلویزیون پیوند دارد و از سوی دیگر با انواع رسانه‌های جدید و ویدئوگیم، از یک سو با ارتباط‌شناسی و مطالعات فرهنگی رابطه برقرار می‌کند و از سوی دیگر با آیین‌های مشارکتی و انواع جشن و بازی - دعوی بزرگی است که کتاب حاضر مدعی آن نیست، اما ادعا می‌کند در حد توان تلاش شده است که کلیدهای بحث، مهم‌ترین شالوده‌های نظری و برجسته‌ترین تقاطع‌ها و مرزها از نظر دور نمانند و حداقل مورد اشاره و ارجاع قرار گیرند.

برای آن که خوانندگان محترم را با مقدمه‌ای طولانی در آغاز خسته نکنیم، بر آن شدیم که در آغاز هر بحث، سیر مباحث، جایگاه هر مطلب و چشم‌انداز پژوهش‌های آینده را در قاب‌ها یا دریچه‌هایی گشوده، و مقدمه‌وار، به گونه‌ای طرح کنیم که خوانندگان از این امکان برخوردار شوند که بر حسب خواست‌ها یا نیازهای خود خوانشی گزینشی پیش گیرند، یا در پیوند

مقاطع مباحث، نظمی دیگر برای سیر خواندن تنظیم کنند، و یا با تمرکز بر یک مبحث، امکانات خود را برای پژوهش‌ها یا مطالعات بیشتر سامان بخشند. حتی شاید خواننده‌ای ترجیح دهد نخست بر این قاب‌های مقدماتی مروری سریع داشته باشد و بعد نحوه خوانش خود را سامان دهد. سامان فعلی کتاب با حرکت در فضایی میان‌رشته‌ای؛ نخست به شالوده‌های نظری و انتقادی در تاریخ ادبیات و تاریخ تئاتر، مطالعات انتقادی، نقد ادبی و نظریه اجرا می‌پردازد و سپس ابعاد پژوهش‌های اجرایی تماشاگری را در تئاتر مقدس، منظر آسیایی شکسپیر، و مطالعات فرهنگی و میان‌فرهنگی پی می‌گیرد. سرانجام مباحث پدیدارشناسانه گادامر در خصوص بازی، جشن و سرشت جشنواره‌ای تئاتر، کتاب را به این امید به پایان می‌رساند که اهل تئاتر از یاد نبرند مهم‌ترین چشم‌انداز آینده، یعنی پیوند میان کنش دراماتیک و گیم (بازی)، و نیز فعال‌ترین نقش مخاطب وقتی مقام عامل یا اجراگر را به عهده می‌گیرد، همیشه و در همه حال میراث گراندقدر تئاتر بوده و خواهد بود.

عباراتی نظیر «در فصل بعد»، «در فصل چهارم»، «در مقاله قبل» یا «در مقاله بعد» به ارجاعات متن اصلی هر مقاله مربوط می‌شوند و ربطی به فصل‌های این کتاب ندارند مگر این که این رابطه تصادفاً صدق پیدا کند.

امید ما این است که کتاب حاضر باب مطالعات و مخاطب‌پژوهی‌های جدید را در تئاتر و آیین و هنرهای اجرایی، رسانه‌های مردم‌پسند و رسانه‌های نوین، انواع بازی‌های زنده و ویدئوگیم و حوزه‌های وابسته، باز کند و فرهنگ پژوهشی ما را در علوم انسانی گامی به پیش برد.

هر کتاب را با پدیدآوردن گانی می‌شناسند که نامشان آشکارا درج شده باشد. با این همه، اهل قلم نیک می‌دانند که پدید آمدن یک کتاب به کوشش‌هایی، غالباً توان‌فرسا، از سوی بسیاری عوامل خاموش وابسته است که نامی از آن‌ها در میان نیست. در این صفحات محدود مجال آن را نداریم که از همه این عزیزان سپاسگزاری کنیم. اما بر خود فرض می‌دانیم که ضمن سپاس از معاونت محترم نظارت فنی و علمی، جناب آقای دکتر محمدرضا سعیدی و مدیر محترم طراحی و تدوین، جناب آقای دکتر محمود جوان، با نام بردن از ویراستار دلسوز و باریک‌بین کتاب، خانم مریم جابر، کارشناس گروه هنر «سمت»، خانم مرجان برهمند و خانم مریم طاهری که صفحه‌آرایی نهایی کتاب را انجام دادند، و همه کارکنان محترم واحد تدوین «سمت» که ما را در مراحل آماده‌سازی و تدوین کتاب صمیمانه و دلسوزانه یاری دادند، تشکر و قدردانی کنیم.